

visio beneficiorum, seu admissio resignationum pertineat, et in usu ejus contra dictam constitutionem delinquunt. Quia vero excommunicatio ferri non potest in Capitulum, seu conventum, ideo in prædicto casu loco excommunicationis fertur suspensio a divinis in hujusmodi Capitula, vel conventus, ut in eadem constitutione habetur.

22. *Nona excommunicatio ex Concil. Trident.* — Nona excommunicatio sumitur ex Concil. Tridentino, sess. 22, cap. 44 de Reformat. Estque quoad personas clericorum, et laicorum, qui præsumunt usurpare quacumque arte aut modo bona, res, jura, fructus, redditus, aut jurisdictiones alicujus Ecclesiæ, aut beneficii secularis, vel regularis, Montium Pietatis, vel aliorum piorum locorum, et sic occupantes, vel impediētes, ne ab eis percipiantur ad quos jure pertinent, anathemati subjicit, donec plene restituant, et a Romano Pontifice absolvantur, et ex hoc ultimo verbo constat hanc censuram reservatam esse.

23. Præter has censuras invenientur aliæ in aliquibus Conciliis præsertim ex novioribus, ut in Lateranensi sub Leone X, et in dicto Bullario Summorum Pontificum, sed adeo sunt occultæ et ignoratæ, ut extra usum esse videantur, ideoque vel nunquam fuerint receptæ, vel jam sint abrogatæ, et propterea nec auctores frequenter illas pertractant, neque mihi utile visum est circa eas immorari. Præsertim quia omnes, quæ sunt alicujus momenti, ad eas, quas pertractavimus, reduci possunt. Præterea in privilegiis religionum invenientur nonnullæ excommunicationes Summis Pontificibus reservatæ, quales sunt illæ, quas de religionibus Prædicatorum et Minorum tractant scribentes, præsertim Antonin., 3 part., tit. 24, cap. 70; et Cajet., verb. *Excommunic.*, cap. 84; et Sylvester, *Excommunicatio*, 7, num. 84; et Navarr., cap. 27, num. 44, quibus annotatione dignum nunc nihil addendum occurrit.

DISPUTATIO XXIII.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS NON RESERVATIS SUMMO PONTIFICI.

Excommunicationes has nonnulli dividunt in reservatas Episcopis, et eas, quæ nulli reservantur, ut videre licet in Sylvestro, Angelo, Navarro, et aliis. Cajetanus vero omnes excommunicationes non reservatas Papæ Epi-

scopales vocat. Mihi prior divisio non est visa necessaria, quia, ut statim in sect. 4 ostendam, nullæ sunt excommunicationes ipso jure latæ, quæ nunc obligent, et sint Episcopo reservatæ, præter eas, quæ a nobis obiter tactæ sunt, dum excommunicationes Papæ reservatas explicarem; illa vero appellatio Cajetani non ex reservatione sumpta est, sed ex eo, quod ad absolvendum ab his excommunicationibus potestas quasi ordinaria est in Episcopo, in aliis vero per quamdam communicationem seu participationem. Omnes ergo censuras non reservatas Papæ simpliciter non reservatas appellamus, de quibus eodem ordine, quo de reservatis dicemus.

SECTIO I.

Utrum aliquæ excommunicationes sint ipso jure latæ, et reservatæ Episcopo.

1. *Nullas esse excommunicationes Episcopis reservatas.* — Angelus, verb. *Excommunicatio*, 6, et latius Sylvester, vers. 8, et Navarrus, num. 442 et 443, aliquas excommunicationes in hoc ordine ponunt, quas ego censeo vel non esse proprie et specialiter reservatas Episcopis, ideoque jam esse explicatas, vel non esse proprie ipso jure latas, vel, si quæ sunt, nunc propter posteriores leges vel privilegia vim non habere. Ut autem hoc ostendam, per singulas ab ipsis numeratas discurrem, quoniam ad nonnulla jura intelligenda, et ad doctrinæ perfectionem inutile non erit.

2. *Prima excommunicatio quæ ab aliquibus in ordine reservatarum Episcopo numeratur.* — Principio numeratur excommunicatio lata ab Episcopo per statutum ejus, in quo eam sibi reservat, juxta cap. Nuper, de Sent. excomm. Immerito tamen hæc in præsentia affertur, ubi non agimus de excommunicationibus latis per particularia jura; id enim infinitum esset, ac pene impossibile, quoniam in diversis diocesis diversæ sunt, et variæ leges ferentes censuras, sicut etiam sunt multiplices in variis religionibus, quas nemo in hoc ordine ponit. Unde considerandum est, aliud esse reservationem esse declaratam in jure communi, aliud excommunicationem esse latam eodem jure; hoc posterius verum non est de talibus censuris, et hoc est quod nunc agimus; illud autem prius non solum de excommunicationibus latis ab Episcopo per statutum, sed

generaliter de latis a quibuscumque qui possunt canones vel statuta concedere, dici potest, ut patet ex eodem cap. Nuper. Generalis enim regula est, *quicumque potestatem habet ferendi censuram, posse etiam illius absolutionem sibi reservare*, respectu inferiorum; potestatem enim superiorem limitare non potest. Hoc autem sensu etiam excommunicatio lata ab homine potest dici reservata jure communi ipsi ferenti, non quia talis excommunicatio jure lata sit, sed quia secundum jus commune, nullus potest ab illa absolvere, nisi qui illam tulit, vel ejus superior.

3. *Secunda excommunicatio in eodem ordine.* — Secundo ponitur excommunicatio, quam incurrit, qui in crimine communicat cum excommunicato ab Episcopo, ille enim excommunicationem incurrit ipso jure latam, et reservatam Episcopo in cap. Nuper. Verumtamen hæc excommunicatio seu reservatio non est propria Episcoporum, sed generaliter fit, ad eum qui excommunicationem primam tulit, sive per jus, aut statutum, sive per sententiam; unde sæpissime pertinent ad alios iudices seu Prælatos minores Episcopis; imo cum proportione, etiam ad Papam; et ideo agendo de excommunicationibus Papæ reservatis hanc censuram declaravimus superiori disp., sect. 2, et ibi dicta applicanda sunt cum proportione ad omnes iudices, et Prælatos inferiores.

4. *Tertia excommunicatio.* — Tertio ponitur in hoc ordine excommunicatio, alias reservata Papæ, pro his casibus, in quibus ad illum non est accessus, neque ad legatum ejus. Quæ doctrina vera est, et tradita disp. præced., sect. 1. Dicimus vero hanc reservationem non esse per se factam Episcopo, sed Summo Pontifici; ab illo autem derivatur ad Episcopum ob justum impedimentum. Quod si necessitas major sit, aliis etiam communicatur absolutio juxta ordinem ibi præscriptum, et ideo casus hic alia expositione non indiget.

5. *Quarta excommunicatio.* — Quartus casus est similis præcedenti de censura canonica, *Si quis suadente*, quando percussio clerici levis est, vel, si sit inter religiosos, quando talis est, ut diocesanus auctoritatem requirat, juxta cap. Cum illorum, et cap. Pervenit, de Sent. excomm. Verumtamen hic etiam casus explicatus est cum illo canone, quia ab illius reservatione dimanat; et po-

tius dicenda hæc esset concessio specialiter facta Episcopo, quam reservatio; nam hæc facta est Pontifici, ipse vero postea illam facultatem concessit Episcopis. Sicut etiam concessit illam Abbatibus circa suos monachos, extra quosdam casus graviores; et non propterea dicitur hæc reservatio proprie facta Abbatibus.

6. *Quinta excommunicatio.* — Quinto numeratur excommunicatio lata in cap. Eos qui, de Sent. excomm., in 6, ubi illi, qui in casu necessitatis absolvuntur ab inferiori, si postea, cum possint, non præsentant se superiori, ad quem per se spectabat absolutio, excommunicantur excommunicatione eidem superiori reservata. Verumtamen de hac censura idem dicendum est, quod de secunda, quia illa reservata non fit Episcopo, nec est propria ejus, sed fit cuicumque iudici, ad quem pertinebat prioris censura absolutio, quia non tam est nova reservatio, quam annexa vel succedens præcedenti. Propter quod dici solet hujusmodi homo incidere in priorem censuram. Atque ita fit, ut hæc reservatio communis sit Summo Pontifici, et primario ad illum pertineat, ideoque illam expositam reliquimus superiori disput., sect. 3. Et ibi dicta applicanda sunt cum proportione ad cæteros iudices.

7. *Clement. Cum ex eo, de Sententia excommunicationis.* — Atque hæc sunt excommunicationes Episcopales, quas Navarrus affert, et sumpsit fere ex Sylvestro. Angelus vero addit aliam ex Clement. *Cum ex eo*, de Sent. excomm., ubi fratres Minores excommunicantur, si tempore interdicti admittant in suis Ecclesiis ad audienda divina officia fratres tertii ordinis. Verumtamen, si recte expendatur, illa censura non tam Episcopo, quam Pontifici reservatur; verba enim sunt: *A qua per alium quam per Romanum Pontificem absolutionis beneficium nequeant obtinere.* Interponuntur autem ibi hæc verba: *Vel satisfactione præmissa per locorum Episcopos, quos auctoritate Apostolica fungimus in hac parte.* Unde constat reservationem non fieri Episcopo, sed eam, quæ facta est Papæ, in quodam casu, et sub certa conditione committi Episcopis, ut Papæ delegatis. Accedit præterea, quod ipse Angelus notavit, legem illam revocatam esse per privilegia concessa Minoribus; et ideo in superiori disputatione a nobis omissa est, et omitti hic etiam potuisset.

SECTIO II.

Quæ excommunicationes non reservatæ in Decreto contineantur.

1. *Prima excommunicatio contra Principes seculares negligentes in sui officii functione. — Actio in hoc canone prohibita.* — Ex Decreto unam vel alteram excommunicationem affert Navarrus, num. 114, ex cap. Administratores, 23, quæst. 5, ubi Joannes VIII, præcipit Principibus, seu potestatibus secularibus, quos *administratores secularium dignitatum* appellat, et constitutos esse dicit *ad Ecclesiarum tuitionem, viduarum, ac pupillorum protectionem, rapaciumque refrænatore*. Præcipit ergo illis, *ut quoties ab Episcopis, et Ecclesiasticis viris* (utique jurisdictionem habentibus) *conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, et prout necessitas expetierit, absque negligentia examinent, et diligenti studio corrigant. Quod si Dei timorem præ oculis non habentes, negligere post secundam et tertiam monitionem inventi fuerint, omni se noverint communionem usque ad condignam satisfactionem privatos.* Ex quibus ultimis verbis colligi videtur excommunicationem ipso jure ibi ferri, ut Glossa advertit. Circa causam autem vel actionem, propter quam incurritur, addit Glossa ibi, illam censuram incurriere Principem secularem, qui non facit justitiam clerico; de quo tamen in illo textu mentio nulla fit, nec proprie spectat ad Principem secularem facere clerico justitiam, cum in eum jurisdictionem non habeat, sed non facere illi injuriam, quod commune illi est cum aliis etiam jurisdictionem temporalem non habentibus. Ratio ergo illius censuræ est, si potestas secularis omittat, ac negligat suum officium exequi in his actionibus, quæ sunt defendere Ecclesiam, sub qua tam personæ, quam loca, et bona Ecclesiastica comprehenduntur, viduas et pupillos protegere, et vitia publica, quæ perturbant Rempubicam, præsertim per latrocinia et similes injurias, extirpare. Ut autem hæc negligentia sit sufficiens causa hujus censuræ, requiritur Ecclesiastici Prælati admonitio triplex cum contumacia, ut patet ex ipso contextu. Unde fit, necessarium esse, quod ante hujusmodi admonitiones supponatur obligatio gravis in ipso sæculari Principe, seu Governatore, ad illud munus, de quo admonetur, exercendum, quia Ecclesiasticus Prælatas, non im-

ponit illi præceptum mere positivum, sed admonet ipsum de sua obligatione, ut illam servet, ut clare in textu illo supponitur, dum dicitur, eos debere hoc facere, et cum conventi ab Episcopis fuerint, et eorum querimonias audierint, debere se corrigere.

2. *Qualiter possit excusari administrator secularis ab hac censura.* — Ex quo sequitur, si hujusmodi administrator secularis non ex negligentia vel pertinacia, sed ex aliquo probabili et practico judicio omiserit id facere quod admonetur, quia existimat se non teneri, neque illud pertinere ad suum munus, tunc non incurriere hanc censuram, dummodo tale judicium practice probabile sit, seu ex invincibili ignorantia profectum; quia tale judicium excusat a culpa; ergo et a censura. Item admonitio non addit obligationem, sed oportet ut illam supponat; at vero in tali casu non supponit illam, sed talis admonitio solum est ex præsumptione quadam; et ideo non parere illi tunc, non est contumacia vera, quæ ad incurrendam excommunicationem sufficiat. Solum est cavendum, ne aliquis sine sufficienti fundamento pertinax sit in judicio; contingere enim potest, ut inadvertentia vel ignorantia, quæ ante admonitionem erat inculpabilis, post illam incipiat esse culpabilis, quia potest obligare hominem vel ad mutandum judicium, si tanta sit auctoritas admonentis, vel saltem ad faciendam majorem examinationem. Oportet ergo ad hujusmodi excusationem, ut pensatis omnibus, etiam post admonitionem probabile maneat judicium a tali obligatione liberans. At vero, si obligatio sit clara vel certa, et trina præmissa admonitio adhuc negligatur, tunc consummatur causa censuræ; dicitur autem negligi, quoties voluntarie omittitur vel committitur aliquid, quod ad peccatum mortale sufficit.

3. *Incurraturne excommunicatio hæc ipso jure aut ferenda sit per hominem.* — Adhuc vero superest dubium circa alteram partem, an consummata hoc modo causa hujus censuræ, statim incurratur vel necesse sit ferri a Prælato, qui ter admonuit. Hoc enim posterius contra Glossam ibi affirmat Turrecremata, citans quosdam alios, et c. *Ait Celestinus*, 24, q. 1, quod nihil ad rem præsentem facere video; exponit autem illa verba: *Communionem privatos*, id est privandos; hæc tamen non est expositio, sed mutatio verborum, quæ, si licita est, nunquam potest excommunicatio latæ sententiæ ex verbis aliqujus juris colligi, quia vis collectionis in uno

fere simili verbo consistit; ergo nunquam licet illud mutare in aliud, quod similem vim non habeat. Quocirca ex vi illius decreti non dubito, quin censura illa sit latæ sententiæ; dubito tamen, an in eo sensu sit in praxi recepta. Et verisimilius credo non servari, neque hujusmodi administratores secularis justitiæ haberi pro excommunicatis in similibus casibus, donec a Prælato Ecclesiastico excommunicentur. Atque ita considerato præsentis usu Ecclesiæ et probabili opinione Doctorum, non videtur hæc censura memoranda inter eas, quæ ipso jure latæ sunt.

4. *Num habeat locum censura hæc etiam in actionibus solum ex charitate debitis.* — *De decisio.* — Ex quo facile respondebitur ad aliam interrogationem, an hæc censura locum habeat etiam in his actionibus, ad quas hæc personæ tenentur solum ex charitate. Quamvis enim necesse sit obligationem supponi, hæc tamen aliquando potest esse rigorosa et ex justitia, de qua res est clara. Aliquando vero potest esse ex sola charitate, quia licet officium per sese non obliget quasi ratione stipendii vel pacti ad hoc vel illud agendum, persona tamen habens tale officium aut talem dignitatem, ratione illius circumstantiæ obligari potest ad agendum aliquid ex charitate, ut, v. gr., ob vitandum aliquod scandalum vel ad succurrendum pupillo et viduæ, etiam in his quæ justitia non postulat. Dico ergo, si consideremus hanc censuram, ut præcise ex vi illius juris latam, solum habere locum in actionibus justitiæ, quæ proprie dicuntur esse ex officio; nam de his loquitur textus, et restringendus est in materia pœnali. At vero, si loquamur de hac censura ut ab Ecclesiastico Prælato ferenda, sic in utroque genere actionum ferri potest; nam Ecclesia per potestatem spiritualem potest cogere seculares principes ad servanda quælibet præcepta, ut in superioribus ostensum est; imo etiam in præsentis materia poterit Prælatas Ecclesiasticus novum præceptum imponere sub tali censura, si ad Ecclesiæ defensionem vel alium similem finem necessarium sit.

5. *Secunda excommunicatio ex cap. Nulli fas, 19 dist.* — Secunda censura sumitur ex cap. Nulli fas, 19 dist., ubi Gregorius IV, excommunicationem ipso facto ferre videtur contra omnes Ecclesiæ Romanæ inobedientes, qui Apostolicis decretis contraire audent. At caput illud, si in eo fertur excommunicatio ipso jure, necessario intelligendum est de his, qui per hæresim vel schisma a doctrina vel

obedientia Ecclesiæ Romanæ recedunt; nam alioqui constat, non omnes, qui non obediunt præceptis Summi Pontificis, statim esse excommunicatos. Atque in hoc sensu censura hæc satis explicata est supra in Bulla Cœnæ. Posset autem ille textus exponi, ut in eo nulla censura ipso facto feratur, sed præcipiatur excommunicari, qui præceptis Ecclesiæ rebelles fuerint; ita enim recte intelligi possunt illa verba: *Nec locum deinceps inter sacerdotes habeant, sed extorres a sancto ministerio fiant.* Quæ etiam de suspensione vel depositione intelligi possunt, non quia per illa verba fiant, sed quia fieri mandentur; clarius vero de excommunicatione subditur infra: *Quia majoris excommunicationis dejectione est abjiciendus;* non est ergo abjectus donec excommunicetur. Unde cum in fine subditur: *Sitque alienus a divinis et Pontificalibus officiis, qui noluit præceptis Apostolicis obtemperare,* intelligendum est, postquam excommunicatus fuerit, suspensus vel depositus. Igitur in rigore loquendo, nulla invenitur in Decreto excommunicatio ipso jure lata et distincta ab his, quæ in Bulla Cœnæ continentur, quæque in usu et praxi servetur.

SECTIO III.

Quæ excommunicationes non reservatæ in antiquis libris Decretalium contineantur.

1. *De excommunicationibus in Decretal. non reservatis, quæ per noviora jura sunt reservatæ.* — Inter has excommunicationes nonnullæ sunt, quæ licet in libris Decretalium non reserventur, jam reservatæ sunt in Bulla Cœnæ vel per alia jura; et ita has iterum explicare, non erit necesse, sed indicare tantum et remittere ad superius dicta. Hujusmodi existimat Navarrus, cap. 27, num. 117, esse illam, quæ fertur in cap. 1, de Schismaticis; non designat autem in qua clausula Bullæ contineatur; significat autem esse in prima, quatenus ea schismatici excommunicantur, quia cum nulla alia habet similitudinem. At vero in illo cap. 1 non videtur ferri censura contra schismaticos, sed contra eos, qui quosdam suspensos ab Ordine ad Ordinis ministerium admittunt, quod vitium longe diversum est. Hoc autem ita esse constabit facile textum intuenti. Nam in primis dicitur ibi ordinationes ab hæresiarchis, vel ab ordinatis ab eis factas, esse irritas, et similiter collationes beneficiorum aut dignitatum Ecclesiasticarum, nullas esse; ac denique alienationes

rerum Ecclesiasticarum ab eisdem, vel a laicis factas nullius esse validitatis. Et deinde subditur: *Si quis autem contraire præsumperit, excommunicationi se noverit subjacere.* Neque ibi alia excommunicatio fertur; nam poena, quæ statim subjungitur contra eos, qui juramentum præstiterint de tenendo schismate, non est excommunicatio, sed suspensio. Unde potius ex illo textu colligunt Panormitanus et alii interpretes schismaticum non esse excommunicatum ipso jure, per argumentum ab speciali, vel potius negativum, quia propter alios speciales actus excommunicantur, vel quia ibi non infertur talis censura, ut declaratum est.

2. *C. Licet, de Electione.* — Melius afferri posset in exemplum cap. *Licet, de Electione*, ubi fertur excommunicatio in eum, qui cum non sit rite electus a duabus partibus Cardinalium, se gerit ut Summus Pontifex, et in eos qui eum recipiunt, quod crimen est propriissime et rigore schisma, licet fortasse vitium illud aliis etiam modis committi possit. Illa autem excommunicatio in illo textu non reservatur, sed per Bullam Cœnæ; et ideo ibi dicta, in ea habent locum. Aliud exemplum afferri potest ex cap. *Non minus, de Immun. Eccl.* Ubi excommunicantur potestates seculares imponentes tributa Ecclesiasticis personis. Quod confirmatur et extenditur in cap. *Adversus, eodem titulo, de quibus in Bulla Cœnæ, clausula 18.* Aliud sumitur ex cap. *Noverit, de Sent. excom.*, ubi excommunicantur facientes statuta contra Ecclesiasticam libertatem, de quo in Bulla Cœnæ, clausula 15. Præterea est aliud in cap. *Excommunicationi, de Raptoribus*, ubi excommunicantur rapientes bona naufragantium, de quo in clausula Bullæ Cœnæ. Item aliud in c. *Ad falsarium, cum c. Dura, § Adjicientes, de Crimine falsi*, ubi excommunicantur falsantes litteras Apostolicas, de quibus in Bulla Cœnæ, clausula 6. Hæ igitur censuræ omittendæ in præsentibus sunt.

3. *De aliis excommunicationibus minus usitatis.* — *Prima ex cap. 1 de Locato.* — *Secunda ex cap. Quoniam, de Offic. ordin.* — Rursus sunt aliæ excommunicationes, quarum cognitio parum utilis est, vel quia spectant ad particularia loca, vel quia raro in usum veniunt. Atque etiam hæc non sunt ex professo tractandæ, sed indicandæ. Hujusmodi est, quæ fertur in cap. 4 de *Locato*, quæ pertinet ad academiam Bononiensem. Excommunicantur enim ibi Doctores, magistri et

scholares illius academici, qui ante tempus conductionis elapsam, de locandis domibus pertractant absque consensu eorum, qui illas inhabitant et conductas habent. Solum ergo hic advertimus statutum illud non esse extendendum ad alias academias propter similitudinem rationis. Item huc spectat cap. *Quoniam, de Offic. ordin.*, ubi excommunicatur Episcopus, qui in civitate, in qua est populus diversarum linguarum, se ingerit ad docendum, vel regendum partem populi alterius linguæ ad se non pertinentem, sine vicario ad id deputato a proprio Prælato. Quam censuram parum utilem existimavit Cajetan., c. 78 de *Excomm.*; Navarr. autem putat esse necessariam in confinibus aliquorum regnorum, ut Galliæ, et Navarræ, seu Castellæ. Quidquid vero de hoc sit, nobis dicere sufficit, ubi locum habuerit, servandam esse constitutionem illam, ut posita est.

De excommunicationibus in Decretalibus non reservatis, quarum cognitio usui esse potest.

4. *Prima contra eos, qui quasdam actiones schismaticorum ratas habent, ex cap. 1 de Schismat.* — *Prima actio ibi irrita.* — *Secunda.* — *Tertia.* — His ergo adnotatis, duæ tantum vel tres supersunt excommunicationes ex prioribus libris Decretalium explicandæ. Prima est in c. 4 de *Schismaticis*. Ubi directe excommunicantur illi, qui ratas habent quasdam actiones schismaticorum, contra illius textus dispositionem, et talis censura ex vi ejusdem textus non est reservata, neque etiam ex vi Bullæ Cœnæ, si non transeat in schisma, ut aiunt Cajetan., cap. 8, et Armilla, *Excommunicatio, 92.* Sed tunc jam non erit illa excommunicatio, sed alia, quia ibi non fertur excommunicatio propter schisma, ut supra notavimus. Tres autem sunt actiones quæ ibi irritantur, scilicet ordinationes factæ ab schismaticis vel ab ordinatis ab eis, quod intellige quantum ad executionem Ordinis; nam quantum ad substantiam sacramenti non possunt irritari, ut sæpe dictum est. Secunda actio est collatio beneficii vel dignitatis Ecclesiasticæ. Et in hac solum ponuntur schismatici, non vero ordinati ab eis. Unde ex vi illius clausulæ non videtur irritari collatio ab eis facta, si aliunde habeant potestatem jurisdictionis vel similem ad conferenda talia beneficia; nam licet isti sint suspensi ab Ordine, non propterea sunt suspensi a beneficio et jurisdictione, et ideo collatio ab eis facta

erit valida, quia collatio hæc non est a potestate ordinis, sed jurisdictionis aut domini, et ab hac non sunt suspensi sic ordinati. Quod etiam est adnotandum in tertia actione, quæ est alienatio rerum Ecclesiasticarum; facta enim a schismatico, irrita est et nulla; de facta vero ab ordinato a schismatico nihil ibi dicitur, sed solum fit extensio ad alienationem factam a laico, quæ etiam nulla est. Quia vero intentio hujus legis est de schismaticis, et non est verisimile miscere sermonem de laicis absolute et quomodocumque hoc operantibus, ideo satis verisimilis est opinio Hostiensis, qui hoc intellexit de laicis alienantibus res Ecclesiasticas fulti auctoritate schismaticorum. Quam expositionem approbat Additio ad Abbatem ibi, et Cajetanus supra eam rationabilem existimat; quibus ego libenter consentio.

5. *Quæ sit materia proxima hujus excommunicationis.* — *Duplex limitatio hujus censuræ.* — Hæ igitur tres actiones sunt quasi materia remota hujus censuræ. Proxima vero causa et materia est *contraire*, ut ibi dicitur, illi dispositioni. Quod duobus modis fieri potest, facto et verbo. Nam, si quis doceret tales ordinationes, collationes et alienationes ratas esse, illam excommunicationem incurreret; nam revera contraireret illi textui. Oportet tamen ut id fiat quasi pratico modo, et cum aliqua auctoritate ad impediendum executionem eorum, quæ ibi disponuntur circa illas actiones. Nam si quis mere speculative doceret talem doctrinam, posset quidem incidere in hæresim, si ex aliquo principio erroneo contra potestatem Ecclesiasticam id diceret, et ea ratione posset incidere in aliam excommunicationem; tamen ex vi talis assertionis non videtur in hanc incurrere, quia non proprie contrait, sed tantum contradicit. Quanquam Armilla supra exponit *contraire, dicendo vel tenendo oppositum.* Quæ interpretatio imprimis non est adæquata, ut statim patebit. Deinde non est formalis, nam tenere oppositum, non est *contraire*, nisi redundet aliquo modo in opus seu conatum, illius legis dispositioni contrarium. Unde Cajet. potius per voluntatem exposuit dicens: *Qui voluerit, quod ordinationes sint ratæ, etc.*, scilicet ad id conando, seu aliquo modo procurando seu cooperando; quod fieri potest verbo, modo explicato. Præter hoc vero necesse est, ut ex *præsumptione* id fiat, nam hoc verbum ibi ponitur. Unde, si quis id asserat ex errore, ob ignorantiam illius decreti, vel quia ex

nonnullis conjecturis putat talem casum ibi non comprehendi, non incurreret. An vero idem sit de illa suspensione ad Ordine, id est, an contrahatur ab ignorante et sine culpa sic ordinato, dicemus infra in propria materia et de aliis duabus in suis locis. Solum hic est adnotanda duplex exceptio. Prima est circa collationem, nisi crimen collatoris sit omnino occultum, nam tunc acta ejus valent, quæ ad publicam jurisdictionem attinent, ut in superioribus annotatum est. Secunda limitatio est de alienatione, scilicet nisi sit in evidentem Ecclesiæ utilitatem, ut ibi Glossa advertit, et Sylvester, *Excommunic.*, 9, n. 29, casu 8.

6. *An schismaticus dictas actiones irritas exercens, et ab illo recipiens, sint excommunicati.* — Occurrit tamen interrogatio, an schismaticus hæc faciens seu conferens, et ab illo recipiens, sint excommunicati. Videntur enim *contraire*; ergo incident. Atque ita sentit Panormitan. ibi, quem Sylvester sequitur. Unde ait Panormitanus consentientem ordinationi factæ a schismatico esse excommunicatum; item tenentem beneficium Ecclesiasticum, et qui emit, vel acquirit rem Ecclesiasticam ab eodem. Et præterea subdit schismaticum in his tribus casibus incurrere excommunicationem. Aliis tamen videtur, eum, qui suscipit Ordines a schismatico, ex hoc præcise non incurrere hanc excommunicationem, quia nondum agit contra dispositionem hujus textus. At vero, si ulterius progrediat et in susceptis Ordinibus libere ministrare velit, tunc incurrere excommunicationem, quia jam vult ordinationem ab schismatico ratam esse. Unde pari ratione schismaticus ordinans alium non erit excommunicatus; si tamen velit suam ordinationem ratam esse, et ad hoc aliquid ulterius agat, jam incidet in hanc censuram. Atque hanc sententiam indicat Hostiensis, et Additio ad Abbatem supra, qui ita exponunt *contraire præsumperit*, scilicet exercendo Ordines susceptos a schismatico, vel retinendo beneficia collata per eum, vel retinendo bona per ipsum alienata.

7. Sed objici potest contra priorem partem (posterior enim certa videtur), quia hæc lex irritans tales ordinationes, a fortiori prohibet illas; ergo qui eas facit vel recipere præsumit, jam it contra hanc legem; ergo incurreret censuram ejus. Et confirmatur, nam qui dat Ordines, quantum est in se, etiam vult dare executionem eorum; ergo hoc ipso contrait huic legi. Atque hoc videtur fuisse fundamentum Abbatis, quod certe contemnendum non

est, facit enim illam sententiam satis probabilem. Respondere tamen possunt, prohibitionem illam supponi vel implicite contineri in hac lege; proprium tamen et quasi specificum effectum ejus esse irritare has actiones, et ita solum in hoc cadere proprie illam censuram. Quare qui non agit contra irrationem proprie non ita contra hanc legem; dans autem vel suscipiens Ordines, ex hoc præcise non agit contra irrationem, quia hæc irritatio, ut diximus, respicit usum et exercitium Ordinis; ordinatio autem valida est quoad substantiam, et ideo qui præcise Ordines suscipit propter substantiam eorum, etiamsi ligatos, ut sic dicam, illos suscipiat, nondum videtur agere contra hanc legem. Quæ consideratio non caret verisimilitudine. Prior vero sententia securior est. Quæ adhuc magis necessaria videtur in aliis duabus actionibus; nam, qui irritat collationem vel alienationem, satis formaliter eas prohibet; ergo qui hæc operatur dando vel recipiendo, directe ita contra hanc legem; ergo incidit in censuram ejus. Item, quia nihil est quod expectetur ad talem censuram incurrendam; nam, si quis retineat beneficium sic susceptum, vel bona Ecclesiæ sic acquisita, aut redditus harum rerum, sine dubio incurrit hanc censuram, quia jam agit contra irrationem illarum actionum; sed hoc ipsum agit a principio, quando acquirit talem rem; ergo a principio incurrit eandem censuram. Deinde moraliter non est separabilis in his actionibus retentio ab acceptione, quia non potest beneficium vel res Ecclesiastica recipi, quin etiam aliquantum retineatur.

8. *De quibus schismaticis sit sermo in dicto capite.* — Ultimo circa illum textum advertendum est, ibi specialiter agi de quibusdam schismaticis Octaviano et Guidone, qui hæresiarchæ fuisse dicuntur, ad eosque semper fieri relationem illis particulis *per dictos, per eosdem*; et ideo videri potest, omnia illa esse referenda ad illas personas tantum. Sed non ita est, nam ibi statuitur jus perpetuum; unde non considerantur illi, ut tales personæ sunt, sed ut tale vitium committunt. Præterea videri potest, illam legem solum procedere in schismaticis hæreticis, quia illi hujusmodi erant. Tamen communiter intelligitur illa lex de omnibus schismaticis, quia quod illi hæretici fuerint, materiale (ut ita dicam) est; hic enim formaliter considerantur, ut schismatici, id est, quatenus actiones schismatis, et divisiones a capite, exercebant.

Secunda excommunicatio contra religiosos, qui ad audiendas leges vel medicinam extra claustra exeunt, exponitur.

9. *Cap. Super specula, et cap. Non magno opere, Ne clerici vel monachi.* — *Quid per votum religionis in illo cap. Super specula, intelligatur.* — *Resolutio.* — Secunda excommunicatio habetur in cap. Super specula, et in cap. Non magno opere, Ne clerici vel monachi, ubi excommunicantur religiosi qui de claustris exeunt ad audiendas leges vel physicam. Quæ excommunicatio prius lata est ab Alexandro III, et postea confirmata et aucta ab Honorio III. Et expresse Honorius refert, ipse autem illam extendit ad quosdam seculares presbyteros, de qua extensione infra dicemus. In littera autem Alexandri magno opere obscura sunt illa verba: *Ut nulli post factum votum religionis et post factam in aliquo loco professionem.* Nam si particula hæc divisively sumatur, sequitur eum, qui habet votum simplex religionis, agens contra hanc legem, incurrit hanc censuram; si vero sumatur complexively, sequitur, religiosum professum, nisi prius habuerit votum simplex religionis, hic non comprehendit. Aliqui putant in priori membro comprehendit eos, qui post votum simplex religionis, religionem ingressi sunt, etiamsi non sint professi. Ita Panormit., num. 40; sed fortasse intelligit de professione expressa; nam ante omnem professionem nullus hic comprehendit potest, quia non est vere religiosus aut regularis, de quibus solis Alexander loquitur, ut ex ejus verbis et relatione Honorii satis constat. Nec propter novitios erat necessaria illa lex, tum quia ipsi non peccant, per se loquendo, relinquendo statum, tum quia non solent in his ministeriis occupari. Igitur per votum religionis ibi intelligitur, non promissio simplex ingrediendi religionem, sed votum ipsum, quo quis fit religiosus, quod statim per professionem declaratur, ita ut posterior particula tantum sit prioris explicatio; vel per votum intelligitur propositum religionis, quod in susceptione habitus ostenditur, et postea professione firmatur, et ita etiam particula *Et*, complexively sumitur. Vel certe si sumatur divisively, per priorem partem intelligitur professio tacita, quæ olim fieri intelligebatur, cum quis post votum religionis sumebat habitum animo mutandi vitam, ut in superioribus declaratum est. His adde, per professionem intelligi omnem veram

incorporationem, per quam quis verus religiosus fit, ita ut nunc etiam scholares approbati Societatis sub hac lege comprehendantur, quia sunt veri religiosi, et lex illa de omnibus religiosis loquitur.

10. *Actiones per hæc jura prohibita.* — *Prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — Circa causam vero hujus censuræ advertendum est, tres conditiones ex illo textu colligi necessarias ad illam incurrendam. Prima est, quod religiosi leges vel physicam audiant. Ubi per physicam omnes medicinam intelligunt, quod satis declarant illa verba Alexandri: *Ad physicales confectiones ponderandas.* Per leges autem intelligitur civilis jurisprudentia, sive tradatur per interpretationem juris communis, sive jurisproprii alicujus provinciae vel regni. Secunda conditio est, ut ad hunc finem religiosi exeant de claustris suis; ita enim expresse dicitur. Unde omnes inferunt, si intra sua claustra religiosi hujusmodi scientiis vacent et eas audiant, non incurrit hanc censuram, quia non transgrediuntur hanc legem secundum omnia requisita ad censuram. Secundo item inferitur religiosum exeuntem de claustris non ad audiendas has scientias, sed propter alios fines, etiamsi male exeat, et graviter peccet, vel apostata etiam sit, non incurrit hanc censuram, quidquid sit de aliis, propter eandem rationem proportionalem. Tertia conditio est, quod intra duos menses ad claustra non redeant; nam, si ante lapsum hoc tempus redierint, non incurrit hanc censuram, ut ibidem dicitur.

11. *Particula, de claustris exeunt, de quo exitu intelligenda.* — *Ratio dubitandi.* — *Cajetanus.* — *Ratio dubitandi pro parte contraria.* — Primum autem quæri potest, quid sit exire de claustris, id est, an oporteat, ut exeant ad habitandum extra claustrum, vel satis sit exire ad audiendas hujusmodi scientias in loco publico alicujus academice, quamvis in suis claustris habitent prout communiter fieri solet. Et ratio dubitandi est, quia verba illa, *nisi ad claustrum suum intra duorum mensium spatium redierint*, indicant oportere, ut exeant ad habitandum extra claustrum, nam qui solum exeunt ad audiendum, quotidie ad claustrum redeunt. Atque ita exponit Cajetanus supra dicens, hoc est, *habitare extra claustrum, et auditionem intervenire, et perseverare sic ut intra duos menses non revertatur ad claustrum*; et Navarrus dicit, non incurrit hanc censuram religiosum, qui in eadem civitate exit extra

claustrum solum ad audiendas has scientias, habitat vero in monasterio suo. Et Panormitanus indicat idem. In contrarium vero est, quia juxta hanc interpretationem fere nullius momenti erit illa constitutio, quia rarissime contingit, ut religiosi exeant illo modo de claustris ad audiendas doctrinas etiam sacras, nedum illas peregrinas. Præterea prohibitio in illa lege non fit præcipue propter vitandam habitationem extra claustrum, sed propter vitandas mundanas actiones, ut patet ex illis: *Ne occasione scientiæ, spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur.* Præterea in alio textu Honorius extendit censuram ad quosdam clericos seculares, per se, ut sic dicam, prohibens auditionem; ergo multo magis videtur voluisse eandem prohibere religiosi viris, etiamsi ad commorandum extra claustra non exeant.

12. *Objectio.* — *Resolutio.* — Dices: eadem ratione probaretur, studium talium scientiarum debuisse prohiberi intra claustra, etiamsi religiosi extra illa non exeant, non solum ad habitandum, verum etiam ad audiendum. Respondetur non esse similem rationem, tum quia lex potuit prohibere studium seu auditionem publicam, non vero quæ fiunt intra privatos parietes; tum etiam quia rarissime fit, ut hæc scientiæ intra monasteria legantur vel audiantur; leges autem prohibent quæ frequenter accidunt. Tum denique quia lex illa expresse postulat aliquem exitum a claustris; et ideo saltem necessarius erit ille, qui est ad audiendum, præsertim in schola et loco publico. Et videntur posse de hoc non male exponi alia verba: *Nisi intra duos menses, etc.*, id est, nisi infra dictum tempus intra claustra se contineant, non amplius exituri ad illum finem. Et fortasse hæc non sunt multum aliena ab intentione legislatoris. Tamen, quia in legibus præsertim pœnalibus, recedendum non est a proprietate litteræ, et ea restringenda potius est, quam amplianda, et maxime secundum interpretationem communius receptam, ideo prior sententia retinenda est.

13. *Posteriori rationi dubitandi fit satis.* — Et ad conjecturam in contrarium dicendum erit, Pontificem noluisse omnem modum vacandi his disciplinis prohibere religiosi sub dicta censura, sed solum modum illum, qui posset esse occasio majoris distractionis; nam ad hunc sensum possunt etiam verba citata facile accommodari. Unde in cap. 2 Ne clerici vel monachi, in 6, specialiter